

ZAGADNIENIA NA EGZAMIN DYPLOMOWY Z FILOZOFII (*ex universa*)

na zakończenie studiów pierwszego stopnia (licencjackich)

Rok akademicki 2025/2026

I. Metafizyka

Zagadnienie 1: Metafizyka jako „filozofia pierwsza”. Metafizyka a ontologia. Typy współczesnej metafizyki.

Literatura:

W. Stróżewski, *Ontologia*, Kraków 2004. (Rozdz. I)

B. Paź, *Ontologia versus metafizyka? Geneza, rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu*, „Filo–Sofija” 4(2011), s. 817-847.

T. Szubka, *Główne typy metafizyki analitycznej*, „Filo–Sofija” 4(2011), s. 849-864.

J. Migasiński, *W stronę metafizyki. Nowe tendencje metafizyczne w filozofii francuskiej połowy XX wieku*, Wrocław 1997. (Rozdz. I-V)

Zagadnienie 2: Teorie bytu u: Arystotelesa, św. Tomasza z Akwinu, Leibniza, Heideggera, Sartre’a.

Literatura:

Arystoteles, *Metafizyka*, Warszawa 1983.

Św. Tomasz z Akwinu, *Byt i istota*, Lublin 1994.

G.W. Leibniz, *Monadologia*, Toruń 1991.

M. Heidegger, *Bycie i czas*, Warszawa 2004. (Rozdz. I)

J.P. Sartre, *Byt i nicłość: Wprowadzenie pt. W poszukiwaniu bytu*, Kraków 2007.

Zagadnienie 3: Absolut i byt względny. Podstawowe kryteria różnicy: konieczność – niekonieczność, wieczność – czasowość, nieskończoność – skończoność.

Literatura:

E. Gilson, *Bóg i filozofia*, Warszawa 1982.

E. Morawiec, *Podstawowe zagadnienia metafizyki klasycznej*, Warszawa 1998.

A. B. Stępień, *Wprowadzenie do metafizyki*, Kraków 1964.

Zagadnienie 4: Złożenia bytu i transcendentalne własności bytu.

Literatura:

M. A. Krąpiec, *Metafizyka*, Lublin 2004.

W. Stróżewski, *Istnienie i wartość*, Kraków 1981.

A. B. Stępień, *Wprowadzenie do metafizyki*, Kraków 1968.

II. Epistemologia

Zagadnienie 5: Stanowisko sceptycyzmu i sposoby odparcia go.

Literatura:

- R. Ziemińska, *Historia sceptycyzmu i sceptycyzm współczesny*, [w:] R. Ziemińska (red.), *Przewodnik po epistemologii*, Kraków 2013, s. 151-183.
R. Ziemińska, *Sceptycyzm*, [w:] S. Janeczek (red.), *Epistemologia*, seria: *Dydaktyka filozofii*, Lublin 2014, s. 309-324.

Do wyboru:

- J. Szymura, *Sceptycyzm we współczesnej filozofii analitycznej*, [w:] R. i I. Ziemińscy (red.) *Byt i sens. Księga pamiątkowa VII Polskiego Zjazdu Filozoficznego w Szczecinie*, Szczecin 2005, s. 149-157.
J. Szymura, *Dwa rodzaje sceptycyzmu*, [w:] J. Perzanowski (red.), *Rozum-serce-smak. Pamięci Profesor Izydory Dąmbskiej*, Kraków 2009, s. 53-67.
J. Woleński, *Logika sceptycyzmu*, [w:] J. Paśniczek (red.), *Między logiką a etyką. Prace ofiarowane Profesorowi Leonowi Kojowi*, Lublin 1995, s. 179-183.
R. Ziemińska, *Współczesne strategie dyskusji ze sceptycyzmem*, [w:] A. Pacewicz, A. Olejarczyk, J. Jaskóła (red.), *Philosophiae itinera. Studia i rozprawy ofiarowane Janinie Gajdzie-Krynickiej*, Wrocław 2009, s. 143-156

Zagadnienie 6: Problem wiedzy we współczesnej epistemologii – warunki wiedzy, jej źródła i struktura.

- K. Ajdukiewicz, *Zagadnienia i kierunki filozofii* (kilka wydań). (Rozdział o źródłach poznania).
S. Judycki, *Natura wiedzy: podstawowe podziały*, [w:] tenże, *Epistemologia*, tom I, Poznań-Warszawa 2020, s. 145-211.
S. Judycki, *Struktura wiedzy*, [w:] tenże, *Epistemologia*, tom I, Poznań-Warszawa 2020, s. 213-295.
K. Paprzycka, *Pojęcie wiedzy*, [w:] R. Ziemińska (red.), *Przewodnik po epistemologii*, Kraków 2013, s. 117-150.
M. Walczak, *Natura wiedzy. Charakterystyka z odniesieniem do epistemologii anglosaskiej*, [w:] S. Janeczek (red.), *Epistemologia*, seria: *Dydaktyka filozofii*, Lublin 2014, s. 201-222.

Zagadnienie 7: Współczesne teorie prawdy; pojęcie prawdy w koncepcjach nauki.

Literatura:

- J. Woleński, *Teorie prawdy w XX wieku*, [w:] tenże, *Epistemologia*, Warszawa 2005, s. 100-141.
S. Judycki, *Prawda i kryterium prawdy: korespondencja, koherencja, praktyka*, „Kwartalnik Filozoficzny” 27(1999)4, s. 23-45.
S. Judycki, *O klasycznym pojęciu prawdy*, „Roczniki Filozoficzne” 49(2001)1, s. 25-62.
A. Jonkisz, *Pojęcie prawdy w koncepcjach teorii naukowych*, [w:] A. Jonkisz (red.), *Postacie prawdy* 3, Katowice 1999, s. 65-76.

III. Metodologia nauk i filozofia nauki

Zagadnienie 8: Język: pojęcie i rodzaje; kategorie, funkcje i wadliwość wyrażen; języki dyscyplin naukowych

Literatura:

- Z. Hajduk, *Ogólna metodologia nauk*, Lublin 2000, s. 9-53 oraz 63-65.
J. Jadacki, *Spór o granice języka. Elementy semiotyki logicznej i metodologii*, Warszawa 2001, s. 7-36 oraz 83-133, 147-187.
A. Jonkisz, *Zagadnienia semiotyki logicznej i ogólnej metodologii nauk*, Kraków 2023, s. 65-126 oraz 165-209.
U. Żegleń, *Wprowadzenie do semiotyki teoretycznej i semiotyki kultury*, Toruń 2000.

Zagadnienie 9: Dzielenie, definiowanie, stawianie pytań i formułowanie odpowiedzi – rodzaje podziałów, definicji, pytań i odpowiedzi oraz stawiane im wymagania metodologiczne

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
Wydział Filozoficzny
Instytut Filozofii
31-501 Kraków, ul. Kopernika 26

Literatura:

- J. Bremer, *Wprowadzenie do logiki*, Kraków 2004, s. 61-70.
Z. Hajduk, *Ogólna metodologia nauk*, Lublin 2000, s. 36-38, 44-47 oraz 55-61.
J. Jadacki, *Spór o granice języka. Elementy semiotyki logicznej i metodologii*, Warszawa 2001, s. 189-235 oraz 237-235.
A. Jonkisz, *Zagadnienia semiotyki logicznej i ogólnej metodologii nauk*, Kraków 2023. (Rozdziały VI i VII)
A. Jonkisz, *Pytania i odpowiedzi. Ujęcie teoriomnogościowe*, Kraków 2020. (Rozdziały I i VII)

Zagadnienie 10: Uzasadnianie odpowiedzi na drodze doświadczenia, rozumowania, dyskusji – rodzaje i wymagania metodologiczne

Literatura:

- J. Bremer, *Wprowadzenie do logiki*, Kraków 2004, s. 168-171 oraz 189-206.
Z. Hajduk, *Ogólna metodologia nauk*, Lublin 2000, s. 69-95 oraz 134-157.
J. Jadacki, *Spór o granice języka. Elementy semiotyki logicznej i metodologii*, Warszawa 2001, s. 255-297.
A. Jonkisz, *Zagadnienia semiotyki logicznej i ogólnej metodologii nauk*, Kraków 2023. (Rozdz. IX)

Zagadnienie 11: Problem realizmu i idealizmu w epistemologii i filozofii nauki.

Literatura:

- J. Woleński, *Realizm i antyrealizm*, [w:] tenże, *Epistemologia*, Warszawa 2005, s. 464-491.
S. Judycki, *Realizm i idealizm: struktura problemu*, „Analiza i Egzystencja” 9(2009), s. 7-34.
S. Judycki, *Twardy problem realizmu metafizycznego i współczesny antyrealizm*, „Roczniki Filozoficzne” 57(2009)1, s. 49-74.

Zagadnienie 12: Współczesne koncepcje rozwoju i postępu naukowego.

Literatura:

- A. Chalmers, *Czym jest to, co zwiemy nauką?*, Wrocław 1993.
A. Jonkisz, *Pojęcie postępu według niektórych współczesnych filozofów (K. R. Poppera, T. S. Kuhna, I. Lakatos, L. Laudana, J. D. Sneed)*, „Ruch Filozoficzny” 44(1987)3-4, s. 286-292.
S. Kamiński, *O rozwoju teorii empirycznej*, [w:] tenże, *Metoda i język*, Lublin 1994, s. 373-384.
Z. Hajduk, *Metodologia nauk przyrodniczych*, Lublin 2002.

IV. Filozofia przyrody nieożywionej i ożywionej

Zagadnienie 13: Filozoficzne i przyrodnicze ujęcia czasu i przestrzeni.

Literatura:

- G. Bugajak, J. Kukowski, A. Latawiec, A. Lemańska, D. Ługowska, A. Świeżyński, *Tajemnice natury. Zarys filozofii przyrody*, Warszawa 2009.
M. Heller, M. Lubański, S. Ślaga, *Zagadnienia filozoficzne nauki współczesnej. Wstęp do filozofii przyrody*, Warszawa 1992 (1997).
M. Heller, T. Pabjan, *Elementy filozofii przyrody*, Kraków 2014.
Encyklopedia filozofii przyrody, red. Z. E. Roskał, Lublin 2016.

Zagadnienie 14: Przyczynowość (szczególnie determinizm i indeterminizm) w filozofii i naukach przyrodniczych.

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
Wydział Filozoficzny
Instytut Filozofii
31-501 Kraków, ul. Kopernika 26

Literatura:

- J. Such, *Prawo naukowe (i prawidłowość)*, [w:] *Filozofia a nauka. Zarys encyklopedyczny*, Z. Cackowski, M. Izewska (red.), Wrocław 1987, s: 519-531.
Prawa przyrody, M. Heller, J. Mączka, P. Polak, M. Szczerbińska-Polak (red.), Kraków-Tarnów 2008.
G. Bugajak, J. Kukowski, A. Latawiec, A. Lemańska, D. Ługowska, A. Świeżyński, *Tajemnice natury. Zarys filozofii przyrody*, Warszawa 2009.
Encyklopedia filozofii przyrody, Z. E. Roskal (red.), Lublin 2016.

Zagadnienie 15: Ewolucja, teoria ewolucji, ewolucjonizm. Problematyka filozoficzna.

Literatura:

- G. Bugajak, J. Kukowski, A. Latawiec, A. Lemańska, D. Ługowska, A. Świeżyński, *Tajemnice natury. Zarys filozofii przyrody*, Warszawa 2009.
M. Heller, M. Lubański, S. Ślaga, *Zagadnienia filozoficzne nauki współczesnej. Wstęp do filozofii przyrody*, Warszawa 1992 (1997).
Filozofia przyrody. Dydaktyka filozofii, S. Janeczek, A. Starościc, D. Dąbek, J. Herda (red.), Lublin 2013, s. 71-85.
Encyklopedia filozofii przyrody, Z. E. Roskal (red.), Lublin 2016.

V. Filozofia człowieka

Zagadnienie 16: Wyjątkowość człowieka w świecie (geneza człowieka; podobieństwa i różnice człowieka względem świata biologicznego, ludzka świadomość i cielesność).

Literatura:

- R. Darowski, *Filozofia człowieka: Zarys problematyki – Antologia tekstów*, Kraków 2008.
R. Ingarden, *Książeczka o człowieku*, Kraków 2009.
G. Haeffner, *Wprowadzenie do antropologii filozoficznej*, Kraków 2006. (część B).
Wokół genezy człowieka. Studia i rozprawy, P. S. Mazur (red.), Kraków 2013.
R. Spaemann, *Osoby. O różnicy między czymś a kimś*, tłum. J. Merecki, Warszawa 2001.

Zagadnienie 17: Struktura bytowa człowieka (jedność pierwiastka duchowego i materialnego a inne stanowiska; niematerialność i nieśmiertelność duszy ludzkiej).

Literatura:

- M. A. Krąpiec, *Ja-człowiek*, Lublin 2005.
P. Mazur, *Zarys podstaw filozofii człowieka*, Kraków 2016.

Zagadnienie 18: Ludzka wolność i świat wartości (natura ludzkiej wolności i jej rodzaje; dobro a dziedziny wartości; rola wartości w urzeczywistnieniu potencjalności człowieka).

Literatura:

- Dynamizm - dynamizm ludzki - dynamizm osoby. Studia i rozprawy*, P. S. Mazur (red.), Kraków 2014.
R. Darowski, *Filozofia człowieka: Zarys problematyki – Antologia tekstów*, Kraków 2008.
J. Tischner, *Spór o istnienie człowieka*, Kraków 2001. (Rozdz. „Wolność jako sposób istnienia Dobra”)
R. Spaemann, *Osoby. O różnicy między czymś a kimś*, tłum. J. Merecki, Warszawa 2001.
M. Scheler, *Resentyment w strukturze systemów moralnych*, tłum. B. Baran, Warszawa 2023

Zagadnienie 19: Osoba ludzka (substancja, natura, osoba, osobowość; właściwości osoby ludzkiej, godność osoby oraz wynikające z niej prawa i obowiązki).

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
Wydział Filozoficzny
Instytut Filozofii
31-501 Kraków, ul. Kopernika 26

Literatura:

- P. S. Mazur, *Zarys podstaw filozofii człowieka*, Kraków 2016.
S. Kowalczyk, *Zarys filozofii człowieka*, Sandomierz 2002.
C. Valverde, *Antropologia filozoficzna*, Poznań 1998.
R. Spaemann, *Osoby. O różnicy między czymś a kimś*, tłum. J. Merecki, Warszawa 2001.
G. Marcel, *Tajemnica bytu*, tłum. M. Frankiewicz, Kraków 1995.

VI. Etyka ogólna

Zagadnienie 20: Etyka jako dyscyplina normatywna, etyka normatywna a etyki opisowe, definicje moralności, etyka a religia.

Literatura:

- T. Ślipko, *Zarys etyki ogólnej*, Kraków 2004.
T. Styczeń, *Wprowadzenie do etyki*, Lublin 1995.
K. Saja, *Etyka normatywna. Między konsekwencjonalizmem a deontologią*, Kraków 2015.

Zagadnienie 21: Struktura działania, przedmiot, intencja, okoliczności, koncepcje podejmowania decyzji moralnych, uzasadnienie przekonań moralnych.

Literatura:

- J. Bremer, *Neuroetyka. Czy podejmowanie decyzji zależy od mózgu?* [w:] tenże, *Interdyscyplinarność neuronauk*, Kraków 2016.
T. Ślipko, *Zarys etyki szczegółowej*, Kraków 2009. (Rozdział dotyczący aktów ludzkich)
B. Chyrowicz, *Widok stąd. Dlaczego działamy tak, a nie inaczej?*, Kraków 2021.
J. Haidt, *Prawy umysł. Dlaczego dobrych ludzi dzieli religia i polityka?*, Sopot 2014.

Zagadnienie 22: Sumienie jako ostateczna podmiotowa norma postępowania moralnego.

Literatura:

- J. Bremer, *Sumienie i nauki o sumieniu z perspektywy neuronauk*, „Scientia et Fides” 2(2014)2, s. 185-212.
T. Ślipko, *Zarys etyki ogólnej*, Kraków 2004, s. 373-391.
R. Spaemann, *Podstawowe pojęcia moralne*, tłum. P. Mikulska, J. Merecki, Lublin 2000, s. 63-84.

Zagadnienie 23: Prawo naturalne jako podstawa moralności.

Literatura:

- T. Ślipko, *Zarys etyki ogólnej*, Kraków 2004, s. 287-332.
J. Górczyca, *Zarys etyki fundamentalnej*, Kraków 2014, s. 126-143.
J. Finnis, *Prawo naturalne i uprawnienia naturalne*, Warszawa 2001.

Zagadnienie 24: Konflikty moralne współczesności.

Literatura:

- Spory moralne*, P. Duchliński (red.), seria: *Słowniki Społeczne*, Kraków 2023.
J. Hołówka, *Etyka w działaniu*, Warszawa 2001.

Zagadnienie 25: Metafizyka Innego – od transcendencji do Nieskończoności

Literatura:

- A. Jarnuszkiewicz, *Od systemu do etyki. Krytyka rozumu dialogicznego*, Kraków 2012. (Rozdz. 1 i 2)
- E. Levinas, *Etyka i Nieskończony: wywiad P. Nemo z E. Levinasem*, Kraków 1982.
- J. Tischner, *Inny*, „Znak” 1(2004), s. 16-28.
- J. Filek, *Ambiwalencja obcości*, „Znak” 1(2004), s. 37-48.

VII. Filozofia społeczna

Zagadnienie 26: Podstawowym zadaniem władzy państwowej jest realizacja dobra wspólnego obywateli, natomiast obywatele mają obowiązek brania czynnego udziału w życiu politycznym i społecznym swego państwa.

Literatura:

- J. Höffner, *Chrześcijańska nauka społeczna*, Kraków 1991.
- P. Śpiewak, *W stronę wspólnego dobra*, Warszawa 1998.
- Cz. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Lublin 1994.

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
Wydział Filozoficzny
Instytut Filozofii
31-501 Kraków, ul. Kopernika 26

Zagadnienie 27: Źródłem różnorodnych form życia społecznego oraz odnoszących się do nich wartości i norm moralnych jest osobowa natura bytu ludzkiego.

Literatura:

- Jan Paweł II, *Centesimus annus* (wiele wydań).
- Cz. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Lublin 1994.
- Sobór Watykański II, *Gaudium et spes* (wiele wydań).

Zagadnienie 28: Koncepcja sprawiedliwości społecznej wypracowana przez katolicką naukę społeczną a koncepcja liberalna, komunitariańska, libertariańska i socjalistyczna.

Literatura:

- W. Kymlicka, *Współczesna filozofia polityczna*, Warszawa 2009.
- St. Kowalczyk, *Idea sprawiedliwości społecznej a myśl chrześcijańska*, Lublin 1998.
- R. Nozick, *Anarchia państwo utopia*, Warszawa 1999.
- J. Rawls, *Teoria sprawiedliwości*, Warszawa 1994.
- M. Walzer, *Sfery sprawiedliwości. Obrona pluralizmu i równości*, Warszawa 2007.

Zagadnienie 29: Rola mitu, symbolu, archetypu w odczytaniu mechanizmów społecznych.

Literatura:

- Platon, *Państwo*, tłum. W. Witwicki, Kęty 1999. (Księga VII: metafora jaskini)
- L. Kołakowski, *Obecność mitu*, Wrocław 1994.
- A. Camus, *Mit Syzyfa i inne eseje*, s. 59-105 oraz 146-149, Warszawa 1999.
- R. Girard, *Kozioł ofiarny*, tłum. M. Goszczyńska, Łódź 1982, s. 21-70.

VIII. Filozofia Boga i religii

Zagadnienie 30: Klasyczna problematyka Boga a kryzys współczesnego myślenia metafizycznego i próby poszukiwania nowej metafizyki.

Literatura:

- W. Stróżewski, *Bóg i świat w myśli św. Tomasza z Akwinu oraz Metafizyka jako projekt*, [w:] tenże, *Istnienie i sens*, Kraków 2005, s. 81-132; 358-380.

M. Szulakiewicz, *Poszukiwania metafizyczne* Toruń 2014, s. 125-178. (Rozdz. III: *Bóg dzisiaj – metafizyka w praktyce*)

M. Szulakiewicz, *Dialog i metafizyka. W poszukiwaniu nowej filozofii pierwszej*, Toruń 2006, s. 178-218. (Rozdz. V: *Metafizyka i chrześcijaństwo*)

E. Levinas, *Trudna wolność*, Gdynia 1991, s. 12-25. (Rozdz. *Religia dorosłych*)

Zagadnienie 31: Kwestia (nie)pojmovalności absolutnego Boga a interpretacja języka religijnego (dosłowność, symbol/metafora, analogia, teologia apofatyczna).

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
Wydział Filozoficzny
Instytut Filozofii
31-501 Kraków, ul. Kopernika 26

Literatura:

L. Dupre, *Inny wymiar*, Kraków 1991. (Rozdz. V: *Symbolizm słów*)

P. Sikora, *Logos niepojęty*, Kraków 2010.

P. Tillich, *Istota języka religijnego* [w:] tenże, *Pytanie o Nieuwarunkowane*, Kraków 1994, s. 135-147.

S. Ziemiański, *Teologia naturalna. Filozoficzna problematyka Boga*, Kraków 2008.

Zagadnienie 32: Religia a filozofia. Uwzględnij następujące zagadnienia: religijne źródła filozofii; refleksja jako integralny element zaangażowania religijnego; kwestia wyznaczenia granicy pomiędzy myśleniem religijnym a filozoficznym.

Literatura:

L. Dupré, *Inny wymiar*, Kraków 1991, s. 93-119.

H. Duméry, *Problem Boga w filozofii religii*, Kraków 1994, s. 29-58.

P. Tillich, *Pytanie o Nieuwarunkowane*, Kraków 1994, s. 29-53.

J. Migasiński, *W stronę fenomenologii nie zjawiskowej*, Warszawa 2019, s. 159-170.

Zagadnienie 33: Doświadczenie religijne a religijna postawa wiary (z uwzględnieniem kwestii: bierne a czynne formy doświadczenia religijnego; wiara religijna jako całoosobowe zaangażowanie a treść wiary; problem określenia ostatecznego przedmiotu wiary; problemy związane z uzasadnianiem wiary).

Literatura:

L. Dupré, *Inny wymiar*, Kraków 1991, s. 17-53.

A. MacIntyre, *Postawa religijna*, [w:] *Fragmenty filozofii analitycznej. Filozofia religii*, B. Chwedeńczuk (red.), Warszawa 1997, s. 235-250.

Ch. Taylor, *Oblicza religii dzisiaj*, Kraków 2002, s. 7-27.

H. Duméry, *Problem Boga w filozofii religii*, Kraków 1994, s. 108-130.

J. Hick, *Wiara chrześcijańska w świetle koncepcji „doświadczenia-jako”*, „Znak” 1(1994), s. 66-80.

